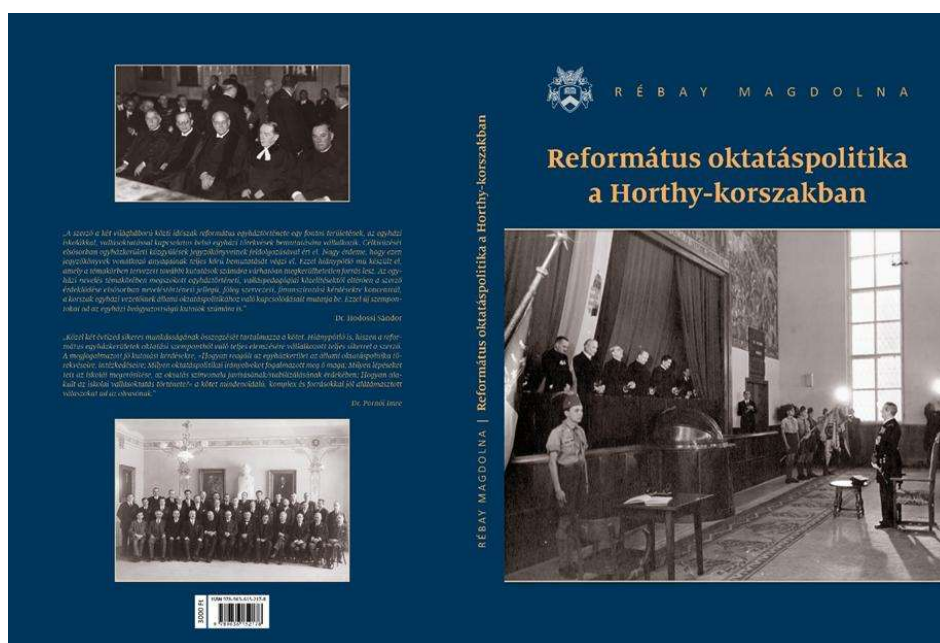

<https://doi.org/10.59424/debreceniszemle/2025/33/4/493-495>

Sokféleségből formálódó egység a két világháború közti időszak református nevelésügyi törekvéseiben

Rébay Magdolna: *Református oktatáspolitikai a Horthy-korszakban.*

Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 2025.

Az 1990-es politikai fordulatot követő években megkezdődött a „szocializmus építésének” ürügyén szinte teljes egészében felszámolásra ítélt egyházi intézményrendszer újjáépítése. Ennek során az egyházak oktatással, neveléssel foglalkozó vezetői elsősorban a két világháború közötti időszak példáihoz, mintáihoz tudtak visszanyúlni. A református egyházban többek között elsősorban Karácsony Sándor, Makkai Sándor, Imre Lajos munkássága adott impulzusokat a gyökereit kereső református pedagógiai gondolkodásnak. Az

ő tevékenységük jelentette a kiinduló pontot, a református nevelés történelmi folytonosságát. Ugyanakkor szembe kellett nézni azzal a ténnyel is, hogy az 1948 és 1990 közötti időszakban alapvetően változott meg a külső környezet, jelentősen csökkent az egyházak társadalmi beágyazottságának mértéke. Új kihívásokkal kellett számot vetniük az oktatásirányítóknak, iskolafenntartóknak, amelyekre nem volt példa a múltban.

Talán ez is magyarázza, hogy a két világháború közti időszak református oktatáshelyzetének teljességre törekvő, tárgyyszerű, elfogultságoktól mentes bemutatása sokáig váratott magára. Ezt a hosszú évekig tartó kutatómunkát végezte el Rébay Magdolna. Könyvében az egyházi iskolákkal, vallásoktatással kapcsolatos belső egyházi törekvések bemutatására vállalkozott. Célját elsősorban egyházkerületi közgyűlések jegyzőkönyveinek feldolgozásával érte el. Nagy érdeme a kötetnek, hogy ezen jegyzőkönyvek vonatkozó anyagainak teljes körű bemutatására törekedett. Ezzel hiánypótló mű készült el, amely a témakörben tervezett további kutatások számára várhatóan megkerülhetetlen forrás lesz. A szerző is utal arra az előszóban, hogy a közgyűlési határozatok hosszas előkészítő folyamat lezárását jelentik, a döntésekhez vezető út diskurzusai, érvek és ellenérvek ezekben nem jelennek meg. Ezeket a korszak más forrásaiból, elsősorban az egyházi sajtóból lehet majd feltárni. Ez a munka a következő kutató generációk tagjait várja. Különlegessége a tanulmánykötetnek, hogy az egyházi nevelés témakörében megszokott egyháztörténeti, valláspedagógiai közelítésektől eltérően a szerző érdeklődése elsősorban neveléstörténeti jellegű, főleg szervezeti, finanszírozási kérdésekre koncentrál, a korszak egyházi vezetőinek állami oktatáspolitikához való kapcsolódásait mutatja be. Ezzel új szempontokat ad az egyházi beágyazottságú kutatók számára is.

A szöveg első nagy egysége az egyes egyházkerületek oktatással, iskolafenntartással kapcsolatos törekvéseit ismerteti. Mind a négy tanulmány az adott egyházkerület helyzetének bemutatásával indul. (Számba veszi az egyházmegyék számának változásait Trianon után és a visszacsatolásokat követően, felsorolja a korszakban szolgáló püspököket és egyházkerületi főgondnokokat.) Ezt a kerületi adottságokból következő helyi oktatáspolitikai irányelvek bemutatása követi, majd az intézményhálózat áttekintésével folytatódik képzési szintenként. Az alapfoktól a középszinten keresztül egészen a felsőfokú képzésekig tekinti át az egyes egyházkerületek intézményrendszerét, valamint az egyes kerületek helyzete, lehetőségei, az egyházkerületek eltérő történelmi előzményei miatt mutatott különbözőségeket. Egyházi kötődésű olvasó számára különösen érdekesek a vallásoktatás helyzetét kerületenként bemutató alfejezetek. Abban nincs semmi meglepő, hogy minden kerületben alapvető elvárás volt a korszerű műveltség mellett a református elköteleződés erősítése a diákokban, azonban a vallásoktatás eredményességének növelésére tett erőfeszítések hangsúlyai kerületenként eltértek egymástól. Ez elsősorban a reformátusság létszámának, földrajzi elhelyezkedésének különbözőségeiből adódott. Ezekre az árnyalati különbségekre hívja fel a figyelmet a szerző. Ugyanakkor a sajátos kerületi hangsúlyokon túl meghatározóak voltak a közös vonások. A pedagógusok

módszertani felkészítésének és egyháziasságuknak erősítése minden egyházkerületben elvárásként, meghatározó igényként jelentkezett. Ezt részben missziói, részben tanügyirányítási feladatnak tartották a kerületek vezetői.

A tanulmánykötet második nagy szerkezeti egysége a szerző által fontosnak ítélt problémátörténeti csomópontokat tárgyalja. Ebben az egységben még hangsúlyosabban érzékelhető a megszokott egyházi kérdésfelvetésektől független neveléstörténeti szempontok meghatározó jellege. A korszak fiú-középiskoláinak koedukációs gyakorlata, a finanszírozással kapcsolatos viták, az állami szerepvállalás felekezeti autonómiára gyakorolt hatása általában kívül esnek az egyháztörténeti jellegű kutatások érdeklődési körén. Ugyanakkor az egyes kerületek vezetőinek vallásoktatással kapcsolatos állásfoglalásai vagy a lelkésztanítóság intézményének alakulása a korszakban fontos adalékokkal szolgál az egyházi elkötelezettségű kutatók számára is. A református oktatás újjászervezése az első és második bécsi döntést követően az elcsatolt felvidéki, majd észak-erdélyi területeken ugyanúgy úttörő vállalkozás,

mint a Bányai Evangélikus Egyházkerület oktatáspolitikájára való kitekintés, a református párhuzamok kiemelése.

A tanulmánykötet sok részterületen egészíti ki, ezzel árnyalva az egyházi és egyházon kívüli köztudatban a református egyház két világháború közötti időszakban betöltött szerepéről, törekvéseiről, lehetőségeiről alkotott képet. Az egyházkerületi jegyzőkönyvek vonatkozó részeinek alapos feltárása pedig kiindulópontja lehet a témakörben tervezett további kutatásoknak is.

A Debreceni Egyetemi Kiadó gondozásában megjelent kötet közel két évtizedes kitartó kutatómunka eredményeit foglalja össze. A négy egyházkerület korabeli közgyűlési jegyzőkönyveinek feldolgozása során új, korábban nem tárgyalt szempontokat is felvetett a szerző. Ezzel mind az egyházi, mind az egyházon kívüli kutatók számára hasznos olvasmány került kiadásra.

Hodossi Sándor
vallásstanár
Debrecen, DRHE